

**INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDAGI “MEVA”
KOMPONENTLI FRAZEOLGIK
BIRLIKLARNING LINGVOMADANIY O‘ZIGA
XOSLIGI VA TARJIMASI MASALALARI**

Eshquvvatova Gulasal Abdullo qizi, Termez davlat pedagogika instituti “Gumanitar yo‘nalishlarda xorijiy tillar” kafedrasida o‘qituvchisi

**LINGUACULTURAL FEATURES AND
TRANSLATION ISSUES OF PHRASEOLOGICAL
UNITS WITH THE COMPONENT “FRUIT” IN
ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES**

Eshquvvatova Gulasal Abdullo qizi, Teacher of the Department of foreign languages in humanitarians faculties of the Termez State Pedagogical Institute

**ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЕ
ОСОБЕННОСТИ И ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДА
ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ С
КОМПОНЕНТОМ “ФРУКТЫ” НА
АНГЛИЙСКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ**

Эшкувватова Гуласал Абдулло кизи, преподаватель кафедры “Иностранные языки гуманитарных специальностей” Термезского государственного педагогического института

Annotatsiya: Ushbu maqolada ingliz va o‘zbek tillarida meva/fruit komponentli frazeologik birliklarning lingvomadaniy o‘ziga xosliklarini va tarjima muammolari o‘rganiladi. Frazeologizmlar tilga bo‘yoqdorlik berish bilan birga badiiy joziba ham beradi. Taom komponentli frazeologik birliklar qatorida meva/fruit nomlari bilan bog‘liq frazeologik birliklar alohida o‘rin egallaydi. Ushbu tadqiqotda aynan meva nomlari bilan bog‘liq frazeologik birliklar qiyosiy tahlil qilinadi va muqobillari ko‘rib chiqildi.

Kalit so‘zlar: frazeologik birlik, meva frazeologizmlari, meva/fruit, fraza, ibora.

Abstract: The given article studies the linguocultural specifics and translation problems and of phraseological units with a fruit component in English and Uzbek. Phraseologisms not only add color to the language, but also give it an artistic appeal. Among the phraseological units with a food component, phraseological units associated with fruit names occupy a special place. In this study, phraseological units associated with fruit names are analyzed comparatively and their alternatives are considered.

Key words: phraseological unit, fruit phraseologisms, fruit, phrase, expression.

Аннотация: В данной статье рассматриваются лингвокультурологические особенности и проблемы перевода фразеологизмов с компонентом “фрукт” в английском и узбекском языках. Фразеологизмы не только добавляют красок языку, но и придают ему художественную привлекательность. Среди фразеологизмов с пищевым компонентом особое место занимают фразеологизмы, связанные с названиями фруктов. В данном исследовании проводится сравнительный анализ фразеологизмов, связанных с названиями фруктов, и рассматриваются альтернативы.

Ключевые слова: фразеологическая единица, фруктовые фразеологизмы, фрукт, фраза, выражение.

<https://orcid.org/0009-0006-2694-0668>

e-mail:

guliasaleshqvvatova@mail.ru

KIRISH. Har bir xalqning madaniyati, tarixi, urf-odatlar va an'analarini ko'rsatuvchi frazeologizmlar tilshunoslikning bir qismi hisoblanadi. Maqolada taom/food komponentli frazeologik birliklar aynan meva va sabzavot komponentli frazeologik birliklarning ingliz va o'zbek tillaridagi namunalari, tarjimasini va tahlili ko'rib chiqilgan.

ADABYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA. Frazeologik birliklarni tarjima qilishda biq qator qiyinchiliklar mavjud. Ulardan biri to'g'ridan to'g'ri tarjima qilib bo'lmastir. Chunki frazeologizmlarning o'zi ko'chma ma'noda qo'llaniladi. Ikkinchi muammo bu frazeologizmlarning bir tildan boshqasiga tarjima qilganda aynan muqobilining yo'qligi. Keyingisi bu bir tildagi frazeologik birlik ifodalagan ma'no va ishlatilish holati ikkinchi tilda kuzatilmastir mumkin.

TADVIQOT METODOLOGIYASI. Ushbu maqolada bir qator ingliz tilidagi meva nomlari qatnashgan frazalarni o'zbek tiliga tarjima qilib, muqobillari bilan solishtirib chiqildi. *To buy a lemon.* Bu ibora limon sotib olish emas, balki keraksiz narsani olish ma'nosini anglatadi. "To buy a lemon" iborasi kimdir sotib olgan yoki investitsiya qilgan holatni tasvirlashda ishlatiladigan mashhur iboralardan bo'lib, keyinchalik o'sha tovar yoki xizmatning sifatsiz yoki yaroqsiz ekanligi ma'lum bo'ladi. Undan tovar, xizmat va hatto investitsiyalarni tasvirlashda foydalaniladi.

MUHOKAMA. "To be paid peanuts" iborasi moliyaviy masalalarda keng qo'llaniladigan iboralardan biri bo'lib, u "juda kam miqdorda to'lash" ma'nosini bildiradi. "Peanuts" iborasi 1840-yildan boshlab kichik yoki arzimastir narsa uchun ishlatilgan atama bo'lgan. Lekin 1940-yillardan boshlab moliyaviy atama sifatida ishlatila boshlagan. Ushbu frazani "to get peanut", "to pay peanut", "to buy a peanut" tarzida ishlatiladi.

"Cherry-pick" iborasi biron narsani saralab, saylab olishga ishlatiladi. O'zbek tilida asl ma'noda tarvuz tanlayotganda uni yaxshirog'ini aniqlash uchun xalq orasida chertib, barmoq bilan yengil urib

aniqlash odati mavjud. Bu holat ko'chma ma'noda ham ishlatiladi. Biron narsani saylab olishga "chertib-chertib olmoq" tarzida ishlatiladi.

"Mehnat bozoridan malakali kadrlarni "chertib-chertib" tanlab olish "GM" uchun xos xususiyat hisoblanadi¹.

O'zbek tilidagi aynan shu iborasini ingliz tilidagi "cherry-pick" iborasi bilan muqobil qilib olsak bo'ladi.

"The apple doesn't fall far from the tree" iborasi otalariga o'xshash fazilatlar yoki iste'dodlarni namoyon etadigan bolalarga nisbatan aytiladi. O'zbek tilida bu frazani aynan muqobil "Olmaning tagiga olma tushadi" frazasi mavjud. "Gazeta qayd etishicha, bu suratlar olmaning tagiga olma tushishini yana bir bor isbotlaydi"².

"Olmaning tagiga olma tushadi, o'rikning tagiga o'rik tushadi" varianti ham mavjud. "Olmaning tagiga olma, o'rik tagiga o'rik tushadi, - derdiz"³.

"Bad apple" iborasining ildizi 17-asr ingliz tilidagi qadimiy maqolga asoslangan. Unda biror guruh yoki tashkilot ichida buzg'unchi yoki buzuvchi shaxsga nisbatan ishlatiladi. Bu bitta odam butun guruhga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkinligi mumkin. Bu frazaning aniq qayerdan kelib chiqqanligi ma'lum emas. Lekin qadimiy ingliz maqoli "One bad apple spoils the barrel" bitta chirigan olma bir savat olmani buzadi", maqolidan kelib chiqqan, degan qarashlar mavjud.

NATIJALAR. Bu ibora 19-asrning o'rtalarida Qo'shma Shtatlarda ommalashdi va shundan so'ng Amerikada keng tarqalgan iboralardan biriga aylandi. Bu ko'pincha katta jamoaning ma'naviyati, halolligi va obro'siga putur yetkazadigan xatti-harakatlar ko'rsatadigan odamni tasvirlash uchun ishlatiladi. Ushbu ideomani siyosat, biznes, sport va shaxslararo munosabatlarda ko'rishimiz mumkin.

Bu idiomani kelib chiqishi uzoq o'tmishga borib taqalsa-da, vaqt o'tishi bilan uning qo'llanilishi va talqini o'zgardi. Birinchi navbatda bu ibora insonning boshqalarga salbiy ta'sirini nazarda tutgan. Bu iboraning o'zbek tilida aynan muqobili mavjud. "Bitta chirigan olma bir ombor olmani

¹ A.B.Xayitov. Inson resurslarini boshqarish. Darslik. Toshkent-2019.

² <https://kun.uz/news/2016/03/01/ota-onalar-va-farzandlarning-bir-hil-surati-internetda-shov-shuvga-aylandi>

³ <https://telegra.ph/OLMANING-TAGIGA-OLMA-%D0%8ERIK-TAGIGA-%D0%8ERIK-TUSHADI-12-27>

chiritadi”⁴. Bunga yana bir muqobil shakli “Bir qoshiq qatroni bir chelak asalni buzadi”⁵.

Shuningdek, Sh.Shomaqsudov, Sh.Shoraxmedovlarning “Ma’nolar mahzani” asarida bu maqolning bir qancha variantlarini keltirib o’tgan. Ular: “*Bir qo’tir echki butun podani qo’tir qiladi*”; “*Bir qirchang’i yilqi butun uyurni qirchang’i qiladi*”; “*Tirraqi buzoq butun podani bulg’aydi*”; “*Qo’tir taka qo’ra bulg’ar*”. Majoziy ma’nosi: “Bitta yomon, axloqsiz, fasodchi, ig’vogar, dilgir va h.k. odam butun bir jamoani, hatto yurtni bulg’aydi, uning nomiga dog’ tushiradi, uyatga qo’yadi; bitta noqobil farzand butun oilaning yuzini yerga qaratadi; bitta axloqsiz bola bir qancha bolani yomon yo’lga boshlaydi”. (Sh.Shomaqsudov, Sh.Shoraxmedovlarning Ma’nolar maxzani. O’zbekiston milliy ensiklopediyasi Davlat ilmiy nashriyoti 42-bet).

“As easy as pie” iborasi juda yengil yoki bajarilishi oson bo’lgan vazifa yoki faoliyatni tasvirlash uchun ishlatiladigan idiomatik iboradir. Bu iborani ishlatganda, ular vazifaning osonligini odatda oddiy va yoqimli mashg’ulot sifatida ko’rilgan bir bo’lak pirog iste’mol qilish bilan solishtiradilar.

“Easy as pie” iborasi 19-asrda Qo’shma Shtatlarda paydo bo’lgan degan qarashlar mavjud, o’sha paytda pirog tayyorlash ko’plab uy xo’jaliklarida keng tarqalgan ish edi. O’sha paytda bu ibora bir qator oddiy qadamlarni o’z ichiga olgan va nisbatan oddiy va yoqimli faoliyat sifatida ko’rilgan idishni noldan tayyorlash jarayoniga ishora qildi. Bugungi kunda bu iborani bajarish juda oson yoki oddiy deb hisoblangan har qanday vazifa yoki faoliyatni tasvirlash uchun kengroq foydalaniladi. Masalan, kimdir ma’lum bir matematik muammoni “pirog kabi oson/ easy as pie” yoki uy yumushini “pirog kabi oson/ easy as pie” deb aytishi mumkin, bu vazifani tez va qiyinchiliksiz bajarish mumkinligini ko’rsatishi mumkin. Bu iboraning bir qator sinonimlari mavjud. Ulardan biri “Piece of cake” “xuddi bir bo’lak tortdek oson” ma’nosini beradi. “Easy Peasy Lemon Squeezy” bu ibora esa ko’proq so’zlashuvda ishlatilib, bajarilishi juda oson bo’lgan vazifa yoki faoliyatni tasvirlash uchun ishlatiladigan so’zlashuv iborasidir. Ko’pincha vazifaning

soddaligini ta’kidlash uchun o’ynoqi yoki hazil shaklida qo’llaniladi. “Lemon Squeezy” qo’shilishi oddiygina qofiyali ibora bo’lib, iboraning o’ynoqi xususiyatiga qo’shiladi. Bu ibora ko’pincha engil va norasmiy kontekstda, masalan, do’stlar orasida yoki tasodifiy suhbatda ishlatiladi. Bundan tashqari, oddiylik yoki qulaylik tuyg’usini etkazish uchun biznes yoki akademik yozuv kabi professionalroq muhitda ham foydalanish mumkin. So’nggi yillarda bu ibora yanada keng tarqalib, ommaviy axborot vositalarining turli shakllarida, jumladan teleko’rsatuvlar, filmlar va reklamalarda qo’llanilmoqda. Bundan tashqari, u odatda ijtimoiy media platformalarida va onlayn suhbatlarda qo’llaniladi

XULOSA. Agar juda oddiy narsani tasvirlash uchun bu ibora ishlatilsa, bu jozibali ibora qayerdan paydo bo’lganiga hayron bo’lishingiz mumkin. Ushbu iboraning kelib chiqishi haqida bir nechta, turli xil nazariyalar mavjud bo’lsa-da, eng ko’p qabul qilingani bu “Sqezy” deb nomlangan ingliz idish-tovoq sovunidan kelib chiqqan.

Har bir fraza o’ziga xosligi va kelib chiqish tarixiga ega. Shuning uchun ham har qanday tilda frazeologik birliklar o’z o’rniga ega.

ADABIYOTLAR RO’YXATI:

1. A.B.Xayitov. Inson resurslarini boshqarish. Darslik. Toshkent-2019.
2. O’zbek tili frazeologik lug’ati. Shavkat Rahmatullayev, Nizomiddin Mahmudov, Zulxumor Xolmanova, Iqbol O’razova, Kamola Rixsiyeva. Toshkent – 2022.
3. A.V.KUNIN. English-russian phraseological dictionary.moscow ruscky yazyk 1984.
4. Исмаилов Ф. Фразеологик бирликларда сонларнинг ифодаланиши. // Ўзбек тили ва адабиёти. 2014. № 4 Б. 9.
5. Маслова В. А. Лингвокультурология: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: Академия, 2001. С. 208.
6. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. 5-жилд. / А. Мадвалев тахр. ост. Т.: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2008. Ж.2. Б. 580, 551, 238, 149, 271.

⁴ <https://lib.idpu.uz/storage/uploads/files/Shomaqsudov.%20Manolar%20maxzani.pdf>

⁵ <https://baxtiyor-oila.uz/bir-qoshiq-qatron-bir-xum-asalga-tatiydi-bu-bolalarga-ham-tegishli/>